pagini bucovinene

ANUL V nr. 9 (57)

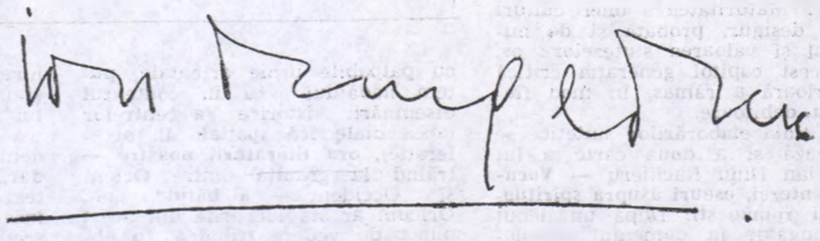
SEPTEMBRIE 1986

EDITATE ÎN COLABORARE CU COMITETUL JUDEȚEAN DE CULTURĂ ȘI EDUCAȚIE SOCIALISTĂ SUCEAVA

autograf ION MURGEANU

„Adevărul este o amintire"

Frumusețea este o amintire. Adevărul este o amintire. Dorul înseamnă același lucru : o amintire. Cea mai dragă amintire a inimii mele este Mihai Eminescu. Au mai spus-o și alții. O vor repeta la nesfîrșit generațiile ce vin. Fiica mea Irina încă de pe-acum (ea în curind va avea doi ani și trei luni) mi-l arată pe Eminescu dintr-o icoană familială. Nu-i pronunță numele chiar corect dar știe (pentru că vede) unde este locul lui Eminescu în casa noastră. O să știe cu timpul și locul lui în inima noastră. Icoana de care vorbesc am purtat-o cu mine aproape de cînd mă știu. A stat pe unul din pereții casei părintești într-o odaie de la Zorleni și a stat și la Suceava în camera de la gazda mea din strada Dragoș Vodă (numărul 19 mi se pare). Am purtat-o și pe la gazdele bucureștene (nu puține la număr) și o țin într-o variantă aproape identică și deasupra biroului din redacția unde scriu grăbit aceste cîteva rînduri pe care cu eminesciană melancolie le adresez încă o dată Sucevei. Încă o dată de ce ? Pentru că prima dată Sucevei i-am adresat gîndurile mele despre Eminescu atunci cînd m-am cuminecat (într-o seară de neuitat) cu aerul prea încărcat de duhul amintirilor al Bucovinei. Eram între prieteni. Vorbeam zile în șir, nopți de-a rîndul, numai despre Eminescu. Întorcîndu-mă între prieteni (din nou la Suceava) ce aș putea să-i întreb mai intîi ? Bineînțeles despre Eminescu. Îl mai știți pe de rost ca atunci ?

Armonii de toamnă

Vom intra încet în anotimpul culorilor stinse, cu toate ale noastre, cu pămîntul întreg, cu timpul din noi, împărțit, ca o tablă de șah, în zile și nopți ; vom străbate dincolo de porțile grele ale toamnei și ne va învălui fără veste dorul de cuvinte, dorul de poezie.

Pentru o clipă îl vom invidia pe scriitor și tot atunci vom simți, ca pe mari dureri ale trupului, neputința de a descrie, nepriceperea de a spune și chinul de a face înțeleasă lumina care ne locuiește.

Ne vom aduce aminte de stelele pe care le-am cercetat odinioară prin luneta albastră din laboratorul de astronomie al școlii, de realitatea lor atît de îndepărtată și atît de inutilă care prețuia mai puțin decît perechea de zaruri din buzunarul hainei ; ne vom aminti de calcule interminabile, de ani-lumină, de Proxima Centauri, vom descoperi în memorie forme de bacterii înviindu-se în ochiul microscopului și conturul lor atît de asemănător cu cel al continentelor și al țărilor din atlasul de geografie ; vom trece din amintire în amintire pînă la același septembrie al fructelor parfumate și al sfîrșitului de vacanță, adunînd cele învățate cu cele neînvățate, cele înțelese cu cele de nepătruns și, pentru o clipă, iarăși îl vom invidia pe scriitor.

Pe cel care nu „știe" ce este un centru de calcul, un computer, un calculator, un sistem de programare, un mesaj algoritmic, un robot din generația a treia, care nu cunoaște limbajul „Fortran", care nu poate face un transplant de inimă și nu e în stare să descrie tehnologia de fabricație a microprocesoarelor, pe cel care e contemporan cu toți oamenii și care se mișcă neștiut printre mii și mii de portrete robot, preferînd mai mult singurătate decît întîlniri de afaceri ; pe cel care s-a angajat singur și fără simbrie să oprească șuvoiul aparențelor într-o oglindă odihnitoare și pură și să reconstruiască neobosit lumea din jurul său pînă cînd fiecare amănunt al ei, fiecare mădular, fiecare piatră, fiecare sunet și fiecare culoare să se fi prefăcut în cuvinte.

Pe cel care este nemulțumit de sine și care știe că nu este de ajuns să fie, deoarece timpul, lucrarea lui, chiar dacă pare cîteodată a nu mai răsturna orele una peste alta, chiar dacă pare a se fi oprit, se mută în inima lucrurilor, măcinîndu-le odihna.

Pe cel care așteaptă, înțelegînd că vremea mereu pregătește prefaceri.

Pe cel care vede și înțelege, pregătindu-se să rostească un adevăr...

Pe cel care, descoperind legile de conviețuire între lucruri, ființe și forme, recompune o lume de o simplitate desăvîrșită, izgonind din cetățile ei aparența și falsele raporturi.

Să fie însă toamna cea care ne cheamă pentru o clipă afară din grădinile multicolore ale imediatului, să aibă ea singură, puterea de a ne ispiti către înțelegerea unei mereu alte dimensiuni a lumii, sau există ceva în ființa noastră care se aprinde o dată cu revărsarea în aur a naturii, o înțelepciune neînvățată despre devenirea perpetuă ?

Dacă în acest septembrie pentru o clipă îl vom invidia pe scriitor pentru darurile sale, el nu va lua aminte, fiind consacrat unei munci grele, conștiente și responsabile, în spațiul căreia timpul nu-și va potoli goana și nu va îngădui formelor să zăbovească decît în cuvînt, în acel statornic și misterios repaos al materiei unde valurile mării se opresc din zbucium, unde linia orizontului devine precisă și rece ca un tăiș, unde fuga noastră de propriul contur și de propriile limite se frînge cu răsuflarea tăiată, unde timpul lucrurilor nu poate fi altul decît timpul din noi, unde, ca orice ființă, fiecare lucru poartă în el forma perfectă a existenței sale ideale, darul spre desăvîrșirea sa în lume, unde, în orice lucru trăiește armonia secretă a cristalului.

Vom intra fără veste în anotimpul acestor culori, înțelegînd limpezimea zilelor și nopților, vom călători prin ținutul ființei noastre și undeva, într-o pașnică secundă, ne vom regăsi iluminați de poezie și de frumusețe.

Victor URSAN

Elena GRECULESI : „Rapsod"

SEPTEMBRIE

Iată-mă în septembrie,
cu fața șiroind a picuri de ploaie,
cînd cerul fierbinte
fuge de mine
acasă mă aflu
și parcă prin munți,
a trecut o căprioară ciudată
cu chip pămîntiu
cît de aprins
se simte iarba în soare, destinele
în toamna brumată !

Cristian Pascanu BUCOVIAN

REPORTER

POSIBILĂ EMBLEMĂ

Probabil că niciodată, la noi, meșteșugul n-a tins mai mult ca astăzi către artă. Nu-i nevoie să fie invocate motivele. Contemporaneitatea a ales, între util și frumos pe cel din urmă. Aceasta nu înseamnă că lingura de lemn, să zicem, n-a rămas, dar nu mai are nicicum prețul celei crestate cu măiestrie. Amîndouă ascund în trupurile lor fragile, e adevărat, muncă și îndemînare, cea superb inutilă însă mai poartă cu sine, ca un veșmînt feciorelnic, talentul și imaginația — virtuți răsplătite numai de societăți bucurîndu-se de prea-plin. Este, fără îndoială, nemuritoare epoca istorică ce-și cheltuiește valorile pentru a și le înnobila...

x

Și totuși, la obîrșia străchinii de Rădăuți este strachina. Ca s-o facă să ajungă pînă la noi, un Constantin Colibaba a învățat singur, tînăr și neadmirat, într-un atelier necurtat de turiști, aproape neștiut. A învățat tot așa cum un flăcău die Vicov, din Bilca sau din Horodnic învață, pe ascuns, în șură, Arcanul. După ce a știut, din hora sau din sîrba agilelor sale degete, din zîmbetul său victorios și înțelept, se putea naște orice formă. S-au născut însă, și deloc oricum, numai cea de Rădăuți și apoi cea amintitoare de Kuty...

Pentru Rădăuți, învățătura ce decurge din restricția pe care Constantin Colibaba și-a impus-o este emblematică. Fără îndoială că păstrarea și perpetuarea tradiției, cultul pentru autenticitate nu sînt caracteristice numai pentru această (insuficientă cunoscută, totuși) zonă etnografică. Dar aici ceramica de Marginea, (mai puțin uneori cea realizată în atelierele cooperației de consum), lada de zestre ce poartă semnătura unui Ion Balcan este lada fetei din Vicov sau Straja, cămașa de Bilca rămîne cămașă de Bilca, pînzătura de Frătuții Vechi este așijderea cu cea de cînd lumea.

...Zîmbetul lui Constantin Colibaba este unul dimensionînd triumful...

x

„Tîrgul olarilor" nu este neapărat reprezentativ pentru arta populară ră...uteană. El este, ni se pare, o fereastră abil deschisă către lume, pe care, iată, au pătruns mai intim în „casa cea mare" a țăranului bucovinean trăitor aici un Tancred Bănățeanu, apoi un dr. Ion Vlăduțiu... Apoi atîta lume, descoperind sau redescoperind...

x

„Cusături tradiționale din Bucovina", de Ileana Crețan, putneancă. O carte al cărei preț suprem nu este cartea, ci adînca dragoste a învățătoarei pensionare pentru frumusețea altiței bucovinene ; este rod al unei munci despre care numai ea poate povesti. „O viață...", ne-a spus.

x

În iulie, Cooperativa de artă populară și artizanat „Sucevița" din Rădăuți era răsplătită cu o prețioasă diplomă măsurînd suficient de exact gradul de răspîndire în țară și în lume a artei populare a zonei. Faptul cu totul remarcabil trebuie însă căutat în respectul cooperatorilor de aici pentru autenticitate. «Aproape nimic nu le putem reproșa, afirmă muzeograful Dragoș Cusiac. Aș dori ca mulți alții asemenea să „fure" din comorile muzeului așa cum „fură" cei de la Cooperativa „Sucevița"». Inginera Georgeta Văcăreanu, vicepreședintele cooperativei : „Se putea și altfel ?...".

x

Este un tîrg celebru deja. Vinerea, Rădăuții arată ca un oraș invadat. S-a schimbat decorul (noua piață seamănă mult mai mult cu noi decît cu bunicii noștri), fără însă ca ochiul să-l sesizeze în jocul, cînd odihnitor, cînt aspru, al albului, negrului sau griului, cofițe, covoare, linguri de lemn, străchini, cămăși, bărbînțe, pînzătură, oale din lut, ștergare, bundițe, împletituri din nuiele, lăicere, scorțare, grindare, păretare, polițe, pieptare, cojoace creînd impresia unei oaze de frumusețe — un perimetru din care cîte unele dispar (sumane, lăzile de zestre sau altele), dar se află și se caută atîtea încă, încît admiratorul nu are nici o șansă să rămînă pe loc ; dus de valurile de vizitatori și curioși, nu va rata nici una dintre atît de multiplele fațete ale frumosului prezent aici.

Știți cîte premii obținute în cadrul Festivalului național „Cîntarea României" răsplătesc arta creatorilor populari din această zonă ? Oricum sînt atît de multe, încît se poate afirma că numărul lor este egal cu prestigiul artistic al sutelor de oameni ce, iată, au descoperit poteca ce le duce numele către neuitare.

x

Octavian Băncescu, muzeograf : „Zona noastră este una dintre cele în care cultura populară este vie, autentică și originală, extrem de bogată și de variată. Trimiteți neîncrezătorul să trăiască doar cîteva zile în Bilca, Vicovu de Jos, Arbore, Frătăuții Vechi, Marginea și-l veți convinge...".

x

Nume ? Le-a inventat într-o anume măsură voga celebrității. Rămîn doar cofițele, covoarele, lingurile, străchinile, cămășile etc., și, mai ales, nealteratul, permanent realimentatul nostru respect pentru îndeletniciri ale căror roade și-au asumat dificilul, prețiosul rol de a fora în inepuizabilele rezerve umane de bucurie, liniște, satisfacție.

Dumitru TEODORESCU

A PRIVI

Aplecat pe coama lui, încetișor

Toamna se întinde aici ca nicăieri, ea e stăpîna obcinilor, a codrilor seculari, a turmelor care nu vor să coboare pe pămînt.

Să visezi soare vara întreagă și el s-ajungă la tine în septembrie, înseamnă că te afli în părțile dornelor sau ale Rarăului, înseamnă că te afli pe cărările Slătioarei sau ale Putnei...

Acum stau pe locul de unde izvorăște Suceava, într-o preajmă a muntelui, la ridicatul de dimineață al cețurilor. Vin spre mine copiii călare pe cai mărunți. Se opresc. Coboară.

— Bună dimineața ! zice cel mai răsărit.

— Bună dimineața !

— Mai bine veniți cu noi, decît să stați singur lîngă cărare.

— Unde ? întreb mirat.

— Un prieten al nostru e bolnav. Mergem să-l vedem.

E aproape. Copiii duc caii de căpăstru. În pragul casei iese o femeie frumoasă. Undeva în livadă, un cal negriu. Pare mai degrabă un mînz. Pe copilul bolnav îl cheamă Traian.

— N-am venit singuri ! zice unul.

— Observ, zice Traian. Pe dumnealui l-am mai văzut pe aici.

— Sîntem cu caii ! zice unul.

Traian se ridică de pe pernă și mi se uită lung în ochi.

— Astăzi vă dau calul meu ! șoptește el. Să aveți grijă de el. Cînd o să ajungeți pe munte, va scoate un nechezat. Să nu vă speriați. Apoi va zbura printre nori. Să vă aplecați pe coama lui, încetișor.

Marcel MURESEANU

Cronica literară

ADRIAN DINU RACHIERU

Vocația sintezei*)

Una din șansele mari ale culturii contemporane este tînăra generație de critici și istorici literari. Atît numeric, cît și ca potențial științific și creator, ea promite să depășească toate momentele de efervescență a cercetării fenomenului literar traversate pînă acum de cultura noastră modernă. După ce a trecut, în linii mari, de cataractele fervorilor metodologice și a depășit — în goană — „cheile“ obligatorii ale modelelor obsedante, această generație începe să-și calmeze oglinda (fără a renunța însă la alegrețea caracteristică a încă proaspetelor ei ape) și, mai ales, își lărgește considerabil matca. O marcă a ei, din ce în ce mai evidentă, este aspirația spre sinteză. Propensiunea către perspectivele largi, cît mai cuprinzătoare care să permită demersul comparatist, către construcțiile ideatice complexe în care istoricitatea fenomenului literar se subordonează unor principii modelatoare, ar fi simplist să fie interpretată ca un reflex al orgoliilor vîrstei ; dimpotrivă, ea dovedește înțelegerea unei necesități acute (de fapt, cronicizate) a literaturii române. Maturitatea unei culturi este, desigur, probată și de numărul și valoarea sintezelor ; or, la acest capitol generația critică anterioară a rămas, în mod flagrant, debitoare.

Pe linia elaborărilor sintetice se plasează și a doua carte a lui Andrian Dinu Rachieru — **Vocația sintezei, eseuri asupra spiritualității românești.** După un debut convingător în domeniul sociologiei literare **(Orizontul lecturii,** ed. Facla, 1983), el se lansează într-un slalom vertiginos și dificil în tema, prin excelență de sinteză, anunțată de titlul volumului. Nu folosim aici cuvîntul slalom în sens ironic ; angajarea în parcuregrea unui asemenea versant problematic, într-un volum de relativ mici dimensiuni, ni se pare, prin ea însăși, dincolo de temeritate, o performanță. Autorul este conștient de riscuri, cel puțin de cea mai mare parte a lor, ba își asumă, credem, niște sacrificii inevitabile ; într-un secol și aproape jumătate, de cînd s-a declanșat dezbaterea în jurul personalității culturii și literaturii române, nici unul dintre preopinenți nu a întrunit sufragii unanime. Ca să nu mai vorbim de talia participanților. În aceste condiții un merit al cărții ni se pare a fi parcurgerea drumului propus pînă la finiș, chiar dacă mai sărind o poartă, mai doborînd un jalon.

Așa stînd lucrurile, prima întrebare pe care trebuie să ne-o punem este : care sînt mizele ei ? O primă constatare ar fi că ele depășesc, înglobînd-o, sfera aspirațiilor strict personale ale autorului. Se pornește, deci, de la premisa necesității relansării unei dezbateri cuprinzătoare, în suprafață și în adîncime, asupra personalității culturii și, implicit, a literaturii române, a poziției reale pe care o ocupă ea în lume. Motivația (de domeniul evidenței) cea mai acută a acestei necesități este constatarea că, în actualitate și la nivelul global, fenomenul policentrismului cultural tinde să instaureze noi tablouri axiologice. Aceasta ar fi, conchide A.D.R. șansa artei noastre de a străpunge, definitiv și plenar, în universalitate : „Fiind aici, la porțile Orientului, într-un **spațiu promis performanței cultrale** (s.a) cu palpabile urme orientale, putem nădăjdui că în contextul disemnării istorice a centrelor (acea dialectică spațială în accelerație), **ora literaturii noastre — trăind la granița dintre Orient și Occident — a bătut“** (s.n.). Oricum ar sta lucrurile din acest punct de vedere (fiindcă, în absolut, chestiunea poate fi dscutată), necesitatea reangajării unei astfel de analize, în lumina progreselor din ultimele decenii, în plan mondial, ale sociologiei, etnologiei, istoriei, poeticii etc., se impune cu autoritate. Că autorul nu face decît să incite la o asemenea dezbatere, nu ni se pare a fi o carență a cărții. El fixează nievlul actual al problemei, rezumativ, firește (însă, din păcate, la limita minimă a selecției) și, în punctele ei cele mai fierbinți vine cu sugestii proprii, rostite însă cu nejustificată discreție a tonului. Compendiul său permite o concluzie, nerostită, dar care transpare cu decență : progresele inregistrate în ultimele decenii nu pot mulțumi pe nimeni și starea lor poate avea consecințe nefericite la nivelul întregii culturi naționale. În contextul epicii lăuntrice a criticii noastre literare, cartea lui A.D.R. își asumă o, deloc ușoară, funcție de provocare, cu toate riscurile apropiate și îndepărtate.

De aici și caracterul ei polemic ponderat și de impecabilă urbanitate intelectuală. Altfel nu se explică absența din bibliografie — selectivă — a numelui lui Lucian Blaga și faptul că sinteza **Personalitatea literaturii române** a profesorului Constantin Ciopraga este ignorată cu desăvîrșire ; în vreme ce lucrări aparținînd ultimului val critic, ba chiar și articole din reviste, sînt invocate repetat. Noi nu vrem să-i reproșăm selecția reperelor, deoarece concepem republica literelor ca un spațiu al democrației și libertății absolute, dar ne gîndim că eludarea lor și a altor cîtorva la care nu ne mai oprim, este în dezavantajul fixării nivelului actual al problemei.

Ba chiar se lezează (participativ) o asemenea situație la un critic cu un atît de fin simț al nuanței. Această virtute A.D.R. și-o exploatează din plin, formula lui tinzînd spre ceea ce s-ar putea numi poantilism critic, evident în toate capitolele lucrării, dar, mai ales, în cele care tratează diverși autori. Ea își arată însă și reversul, cu precădere în secțiunile cu conținut teoretizant : divizarea tușei critice conduce la disoluția formulărilor tranșante de care orice demers ideatic are nevoie. Bunăoară, nu se trasează limitele dintre orientalism, bizantism, sud-europeism, fanariotism decît cu aproximație ; s-ar mai putea da și alte exemple. Virtutea de care vorbim (simțul nuanței) se resimte și la nivelul expresiei. Stilul lui A.D.R. urcă spre un discurs calofil-neologistic cu grațioase înclinări spre prețiozitate care anunță un critic cu un remarcabil simț al cuvîntului scris. Reversul îl constituie rarele excrescențe solemnoide și retorice dictate, de cele mai multe ori, de excesele de politețe vis-à-vis atît de scriitorii vii, cît și de cei trecuți în lumea drepților.

Voluptatea irepresibilă a disocierii este contrabalansată de o solidă disciplină a ansamblurilor elaborate după regulile simetriilor geometrice. Cele patru cvartete de personalități menite să probeze vocația sintezei în cultura noastră sînt așezate în (ca să folosim unu! din cuvintele des folosite de autor) rama delimitărilor teoretice plasate la începutul și la sfîrșitul cărții. Delimitări în care chestiunea relației protocronism-sincronism (se pare, impulsul inițial al cărții) nu mai este plasată în epicentrul demonstrației ; findcă, trebuie să subliniem, **Vocația sintezei** are și o accentuată intenție demonstrativă. Altfel nu s-ar justifica selecția : un spirit totalizator (D. Cantemir) ; un poet și fondator de cultură națională (I. Heliade Rădulescu) ; un istoric și literat însă nu consemnat ca beletrist (N. Iorga) ; un filozof al mitului și prozator, mai puțin abordat ca savant (Mircea Eliade) ; un filozof (Constantin Noica) ; în rest, pînă la șaisprezece — prozatori din diferite momente ale literaturii noastre. O interogare asupra censurii lăuntrice care a determinat această selecție ni se pare deplin justificată, fie și numai retoric. Motivația (ca să-l copiem pînă la capăt pe Blaga) minimală este că aceștia îi erau mai familiari și mai „comozi“. Dar la o asemenea motivație nu putem adera ; atît volumul în discuție, cît și cel anterior îl desemnează pe autor ca prea serios cercetător pentru a recurge la asemenea soluții. Motivația maximală ar putea fi adecvarea optimă a celor aleși la necesitățile demonstrației ; dar nu sîntem siguri. Sau, pur și simplu, pentru a-l incita pe cititorul avizat să completeze seriile. S-ar adecva funcției de provocare despre care am mai vorbit, dar e blestemat de riscantă sub toate aspectele. Oricum, întrebarea rămîne și cortegiul de răspunsuri la care ne putem gîndi nu se cere trecut, aici, în revistă.

În ce-i privește pe aleși, majoritatea încercărilor (eseurilor), tinzînd spre „figurină“, sînt de bun nivel, nu exhaustive, și, pentru că nu dau senzația de saturație, sprintene, sugestive. Le-am reproșa doar că bucuria cuprinderii sintetice a întregului îl face uneori pe autor să treacă în planul al doilea finalitatea lor imediată. Dar și asta poate fi o strategie a provocării, chiar dacă unele completări se impun. De pildă, faptul că, în plan parabolic, Princepele și Messer Ottaviano sînt măștile malefice ale Orientului și Occidentului intrate în reacție în spațiul românesc ; dar diavoleasca lor putere nu atinge autohtonia (Ioan Valahul).

Și à propos de intenția incitantă a cărții, sîntem aproape convinsi că ea are și o funcție de autoprovocare ; cu meritele și punctele ei vulnerabile, cere, cu voce tare, o continuare. Intenționat sau nu, criticul a aruncat (sieși) mănușa.

Mihail IORDACHE

*) Editura **Facla,** 1985.

Bîzdîgăniile neprețuitului Creangă (IX)

Nu mă aștept, în sfîrșit, ca lectura aplicată imaginilor literare din **Povestea lui Harap-Alb** să fie întîmpinată decît cu accentuate semne de întrebare, în urma cărora cititorii sînt rugați să adauge observația unui gîndtior — român — cum că țăranul și Kant își pun aceleași probleme, deosebirea constînd doar în mijloacele tehnice — uneltele de gîndire — cu care le rezolvă.

Susțin, deci, că instrumentele de gîndire poetică specifice țăranului român sînt bîzdîgăniile ce mișună în basme, legende, bocete, colinde și în toate manifestările sale cultural-folclorice de autentică factură. Problema care se iscă e de a vedea în ce măsură țăranul nostru este conștient de semnificațiile bîzdîgăniilor cu care își alcătuiește un text de funcționalitate tradițională, căci dacă vom pune întrebarea ce înseamnă **Strîmbă-Lemne** sau **Fîntîna** în care e botezat feciorul craiului, ni se va răspunde „așa am apucat din bătrîni“, întocmai ca în cazul cuvîntului „sat“ despre care vorbitorul comun nu are cum ști că inițial suna „fossatum“ și are înțelesul **îngrăditură, întăritură.**

Cuvîntul — ca unealtă de comunicare cotidiană — și bîzdîgania — ca instrument de comunicare poetică a unei gîndiri asupra unei realități, poartă cu ele în mod obiectiv o zestre semnificativă necontenit sporită sau trunchiată în decursul istoriei lor. Dacă vorbitorul sau povestitorul folosesc un tîlc sau altul din această comoară — sau mai multe sau toată zestrea deodată — rămîne un fapt analizabil de către exegeza științifică .

Dintr-o asemenea perspectivă. **Povestea lui Harap-Alb** nu este o alcătuire „cum am apucat-o din bătrîni“, ci una ordonată în funcție de anume structură narativă și cu tîlcul constiut al bîzdîgăniilor alcătuitoare. În litera ei, capodopera lui Ceangă povestește un scenariu ritualic în care se oficiază simulacrul jertfei unui tînăr ales și menit a se căsători cu o divinitate celestă — fata împăratului Roș, altfel și altundeva numită **Sora Soarelui ș-a Pămintului.**

Nu-i vorba totuși de cine știe ce ritual inițiatic abscons și misterios, pentru a cărui descifrare trebuie să parcurgem mitologiile popoarelor indo-eunropene, ci pur și simplu de alegerea și trimiterea unui mesager din partea comunității umane drept semn al înțelegerii și respectării legilor în virtutea cărora viața omului pămîntean atîrnă obiectiv de buna desfășurare a ordinii cosmice.

Mărturiile istoricilor antici despre ritualul zalmoxian al dacilor (Herodot) sau despre cunoașterea teoriei celor 12 semne zodiacale, a mersului planetelor și stelelor (Iordanes) nu mai pot sta astăzi sub semnul îndoielii, deoarece sînt confirmate, peste milenii, de texte folclorice românești. Rostul poveștii lui Creangă — întocmai ca al atîtor alte basme fantastice de la noi — e de a prezenta sub o formulă fantastă o realitate cosmică marcată de legi imuabile și de a propune prin această fantazare poetică un comportament uman modelat după legitatea universului. Sau, cum ar spune Kant, „cerul înstelat deasupra mea și legea morală în mine...“.

Meritul lui Ion Creangă nu constă — între multe evidențiate de exegeții săi — doar în provocarea stării de veghe asupra tîlcului fantasmelor basmului românesc, ci mai cu seamă în reconstituirea scenariului esențialmente asemănător cu scenariul din capodopera literaturii noastre populare. **Povestea lui Harap-Alb** nefiind, în structura și mesajul ei, decît versiunea în proză a **Mioriței.**

Firește, nu se poate susține că Ion Creangă avea sau dă seamă de integritatea semnificației acestui scenariu. De unde atunci definiția clară a unor părți — **a** principalelor bîzdîgănii din acest scenariu ?

Simplu : **de la Eminescu,** întrucît povestitorul nostru nu scrie basme — și basme fantastice propriu-zise — decît în răstimpul (1876—1877) cît îl are tovarăș de sărăcie și poveste — „și la pagubă și la cîștig“ — pe marele poet,

Înainte de a se fi întîlnit cei doi, institutorul de la școlița din Păcurari compune fabule didactice, iar după trecerea lui Eminescu la București, cel rămas în bojdeuca din Țicău scrie (ca să facem abstracție de „răstălmăcirea“ **Ivan Turbincă)** doar **Amintiri din copilărie.**

O comparație austeră a structurii și imaginilor narative din basmele lui Slavici, Eminescu și Creangă — triumviratul de aur al basmului cult românesc — va dovedi că mijlocașul, care îi îndemna să scrie povești pe cei doi lăturalnici, avea asupra culturii noastre populare altă viziune decît cititorul timpului său.

O mărturisește Poetul într-o pagină emblematică :

„E păcat cum că românii au apucat de a vedea în basmu numai basmul, în obiceiu numai obiceiul, în formă numai forme, în formulă numai formula. Formula nu e decît manifestațiunea palpabilă, simțită a unei idei oarecare...“.

Ceea ce lectura atentă a bîzdîgăniilor nepreţuitului Creangă ne-o destăinuie... cu asupra de măsură.

Ion FILIPCIUC

PROZA

Caierul

În timp ce caierul de lînă aspră, țurcană, umplea ultimul fus, își aminti că-i este sete. Era o sete uscată, înecăcioasă. Globii ochilor se mișcau cu greu, căutînd un lucru de care să se sprijine. Ar fi ațipit, ca de obicei, sprijinindu-și făptura firavă de furca lustruită după ani și ani de folosire. Însă o ținea trează setea asta pe care n-o mai simțise niciodată atît de neiertătoare.

— Aglaie, răsuflă Zavastia către fata care se afla întîmplător în preajma ei ,să-mi aduci un cofăiel cu apă din fîntîna Deladeal, de la Nic-Antoce. Dar fuguța, bunicuța mamei, fuguța !

Era pe la toaca mică. Bătrîna înnodă firul spre vîrful fusului, așeză furca lîngă pernă, respiră în ziua fierbinte și își caută cu vîrful limbii buzele secate și uitate de umezeala vieții. Și le simți departe. Din rola sobei de cărămidă, făcută pe vremuri de propriile sale mîini, abureau cîțiva cartofi copți, așa cum îi plăceau și cum mai putea să-i mănînce în ultima vreme. Aroma lor, cîndva plăcută, se evapora alături de dînsa.

— Da-ntoarce-te, iute, Aglaie hăi.

Fata plecase demult.

— Și să fie rece, rece, fato !

Își întoarse picioarele spre marginea patului, se sprijini în podul mîinii drepte. În stînga avea furca de tors pe care mai rămăsese, legat cu îngăduință, un smoc de lînă. Era toiagul ei. Tălpile goale și înăsprite de mers desculț atinseră pămîntul, mușchii se treziră și bătrîna Zavastia păși spre ușa deschisă. Ograda clocotea de păsări hămesite și însetate. Peste gardul de nuiele împletite lehăiau niște cîrlani.

Aha, fata asta, Aglaia, s-a luat cu joaca și-a uitat ca de cînd lumea ce se petrece cu lighioanele noastre. Cloștile cu pui o înconjurară cotcodăcind și cîriind, în așteptare. Ea întinse dreapta spre o poliță, smulse tremurînd o mînă de păsat, încă una și-l împrăștie mai jos de prispă. Tot acolo se afla și căldarea cu apă, în bătaia soarelui. Adînci în ea de cîteva ori o ulcică și umplu teica din care păsăretul se adăpa lacom. Mai făcu vreo douăzeci de pași, cu grijă să nu-și frîngă furca, și ajunse lîngă gardul de nuiele împletite deasupra căruia se aflau niște snopi de coșolină. Luă un snop, apoi se răsuci lipindu-și spinarea și furca de gard, dezlegă snopul cu amîndouă mîinile, se întoarse cu fața spre grădina unde se aflau cîrlanii și aruncă încet, unul cîte unul, păpușoii verzi, adormiți de zăpușeală. Mieii erau hulpavi și bătrîna îi zărea printr-o piclă caldă ca pe niște copii hîrjonindu-se fericiți.

Își reluă toiagul păstrîndu-și mereu liberă mîna dreaptă. La întoarcere își simți fruntea lovită de ceva tare și parcă răcoros. Ridică mîna și rupse un fruct : măr văratec, măr dulce. Îl zgîrie cu unghia și își umezi gura. N-avea nici un gust și era fierbinte. Îl slobozi sub cămașă. Abia acolo îi simți răcoarea. Încet, tare încet se trase spre patul de unde plecase.

Cu dreapta, Zavastia întinse și netezi grijuliu lăicerul de lînă țurcană de pe patul cu mindir umplut cu paie de secară.

— Aglaie, hai odată cu apa ceea !

Își însenină ființa în același pat, în aceeași stare din care se dezlipise. Toiagul redeveni furcă.

Din caier mai rămăsese puțin.

Gheorghe LUPU

GEORGE DAMIAN

Vis

Într-o noapte a venit daimonul meu și mi-a zis:
Mută-te domnule în alt vis
Și-o să-ți fie
Viața-viață lumină pe vecie
Și n-am plecat !
A venit și a doua zi și mi-a spus :
Mută-te în Oceanul de Sus
Și-n unda lui de spumă
Îți vor crește armuri de brumă
Și nu m-am dus !
A venit apoi a treia zi
Purtînd arme ciudate și mi-a ...zis
Te mută domnule vînător de fluturi
Într-un veac adevărat
Unde mai sînt încă fete mari
Dar eu tot n-am plecat
Și n-am plecat și nu m-am dus
Porunca lui mai stăruie și-acum în gînd
Să fie semn că voi pleca foarte curînd ?

Sfîrșit de vară...

— Ce faci ? În Bacovia au înflorit iarăși trandafirii
E noaptea cînd și noi putem trișa
Florile lor cuminți din care iubire se-arată ?
— Și ce mai faci ? (mut rămîne bolnavul animal — telefonul)
S-au stins florile și privighetorile
Și după cum știi eu tot țăran rămîn
Stăpîn peste turme
Stăpîn peste mai multe stupine
Fără sfintele albine...
Rămîn pentru ca atunci cînd vei reveni
Să pot scutura un alb trandafir
Peste trupul tău de albă minune
Desigur n-ai uitat că navigăm în septembrie
Luna noastră de grație...
— Ce spui ? Acum și tu ai uitat totul ?
Și pe drum străin tot mai departe
Și mai departe și mai departe...
— Pe mîine !
Clamp ! A-nchis...

Să reînvii

Din care flori și din care ninsori
Sufletul tău luminează-n septembrie
Cînd numai eu stăpîn al trecerii tîrzii —
Te-aștept bolnav să vii să reînvii
Ca în cumplitul anotimp de-atunci
Ori ai uitat pe ce tărîm te-am devorat
Pe care undă de speranță te-am iubit
În care lună eu sălbatec te-am urît
Deși credeam în trandafiri
Și-n doamnele înalte și subțiri
Deși eu nu murisem încă și eram
Din care flori din care ram
Din ce ninsori ?

Dacă...

Dacă tristețea care vă traversează
În această dimineață de septembrie
Este de aceeași natură cu a subsemnatului
Doamnă, ar fi bine să muriți înaintea mea
Pentru că eu voi lăsa cu limbă de noapte
În ultimul meu testament olograf
Că în clipa dispariției Voastre
Să mi se aducă o parte
a stelarului praf !

Așteptarea vînătorului de fluturi

Doamnă murim încă un an și eu și tu
Cerul a coborît în amurg
Iar peste burg gudurîndu-se de fericire
Un animal straniu — tristețea —
Cu vocea ei venind de lîngă moarte...
Trenul mușcă din timp
Pe cărarea drumului alb
Și eu te aștept și tu trebuie să vii
E tîrziu e foarte tîrziu
O ultimă dată va trebui să fii aici
O singură dată clipa aceasta...
Sufletul meu răzbate din ce în ce mai greu
Pierzîndu-se în uriașul cer de fluturi
Răi și vorbitori și mîine iubita mea
Mîine va fi întîi septembrie...

Tristețea vînătorului de fluturi III

Slavă nopților noastre atuncea cînd prindem
Să desprindem prin somn gustul pămîntului frate
Navigînd către moarte fără tăgadă !
Slavă nopților cînd liniștea colorează
Aerul sufletului meu bolnav
Și cînd visez că-mi cumpăr cai
Eu fiul pămîntului și-al vîntului
În cel mai deplin înțeles al Cuvîntului !
Așadar eu voi muri obișnuit
Învins de boala care m-a cuprins
Încă din anii cînd lîngă flori
Muream de-atîtea ori.

PERMANENȚE

Sîntem în acești ani martorii unor impresionante realizări pe toate planurile, în țara noastră. Și pe tărîm cultural asistăm la o intensă activitate de valorificare a moștenirii culturale, în care cercetători harnici caută cu răbdare documente uitate, de mare importanță istorică și culturală. O asemenea strădanie ne-a fost ușurată prin amabilitatea Octaviei Lupu-Morariu, soția ilustrului profesor universitar doctor Leca Morariu, care ne-a oferit spre publicare cîteva scrisori emise de personalități cu nume de rezonanță în epocă: S. Fl. Marian și G. T. Kirileanu. Îi mulțumim și pe această cale și-o asigurăm de profundul nostru respect.

Academicianul și folcloristul Marian (1847—1907) se adresează la 17 decembrie 1895 prietenului său, istoricul literar Gh. Bogdan-Duică (1866—1934), cerîndu-i cu împrumut revista „Transilvania" a lui G. Bariț, pe anul 1872. Colecția îi era absolut necesară, ca să extragă date biografice despre Avram Iancu, pentru a le introduce în prefața la volumul de poezii populare culese în periplul său transilvan, ca elev la Beiuș. Volumul intitulat *Poezii poporale despre Avram Iancu* a apărut la Suceava în editura autorului, la 1900.

În 23 iunie 1906 Marian trimetea din Suceava o carte poștală la Straja, prietenului său Dimitrie Dan (1856—1927), istoric și membru al Academiei Române. Îi cerea acestuia cîteva plante, de care avea nevoie pentru *Botanica poporană română*, opera capitală a vieții sale, din păcate neterminată. Cîteva luni încă — scria Liviu Marian lui Artur Gorovei — i-ar fi fost suficiente ca s-o încheie. Slova frumos așternută, din corespondență, este a unui cărturar de aleasă ținută, iar tonul cald ne dezvăluie prietenii durabile.

G. T. Kirileanu (1872—1960) trimite din Piatra-Neamț la 24 ianuarie 1951, o scrisoare inginerului P. N. Panaitescu, tatăl istoricului ieșean P. P. Panaitescu (1900—1967). „Moș Ghiță", cum obișnuia să iscălească folcloristul și istoricul literar, a găsit în persoana inginerului, un prieten apropiat, gata să-i citească epistolele cu multă plăcere. Au studiat în copilăria lor la Iași, au prins în viață pe Mihai Eminescu. Din scrisoare aflăm interesante date despre viața lui Eminescu. Prezentăm mai jos textul acestor scrisori.

Petru FROICU
Eugen DIMITRIU

SCRISORI INEDITE

SIMION FLOREA MARIAN CĂTRE GH. BOGDAN-DUICĂ ȘI DIMITRIE DAN; GH. T. KIRILEANU CĂTRE P. N. PANAITESCU

1

Iubite Amice!

Cred că-ți este prea bine cunoscut cum că eu mi-am propus să public într-o broșură separată Poeziile poporale despre Avram Iancu, *cîte le voi putea aduna pînă la 1 ianuar 1896. Pînă acuma mi-a succes a aduna aproape la 50 de exemplare, iar după sărbătorile Crăciunului sper că voi mai căpăta încă vr-o cîteva de la niște învățători din părțile Munților Apuseni, care mi-au promis că pe-atunci mi-or trimite și ei cîte ceva. Însă, fiindcă mulți români nu știu cine-a fost Avram Iancu, de-aceea aș voi să scriu, ca* introducere *la poeziile din cestiune, ceva și despre viața lui Iancu.*

Spre scopul acesta însă am neapărată trebuință de izvoare autentice, căci fără de-acestea nu sunt în stare a compune ceva de doamne-ajută.

Am cetit că G. Bariț a publicat un articul despre Avram Iancu *în No. 21 și 22 an. 1872 din „Transilvania", foaea societății Transilvania. M-am adresat la mai mulți inși de la noi doară pot căpăta Nrele acestea, dar durere că în toată Bucovina nu am putut-o căpăta.*

Acuma mă adresez către Dta rugîndu-Vă ca să faceți ce veți face, să scociorîți de unde veți putea Nrele acestea și să mi le trimiți cît mai degrabă, ca să pot scrie în decursul sărbătorilor ce vin și introducerea, despre care Ți-am amintit, și-apoi să dau prin ianuar 1896 manuscriptul la tipar. În caz că nu afli exemplarele separat, împrumută de undeva întreg anul 1872 și mi-l trimite, și eu, cum voi sfîrși introducerea de compus, ți-oi întoarce cu mare mulțămită înapoi.

Drept despăgubire pentru alergătura Dtale și pentru trimiterea celor 2 exempl. respective întreg anul 1872 din „Transilvania", iți promit că în scurt timp, și anume îndată ce mi-or sosi tradițiile pop. *din București, care sunt deja gata tipărite, să-ți trimit un exemplar (e vorba de* Tradiții poporane române din Bucovina, *București, 1895, 465 p., n.n.).*

Sperînd că-mi vei auzi rugămintea și nu mă vei lăsa să public Poeziile din cestiune fără introducere, mă subsemn al

Dtale sincer amic
S. Fl. MARIAN

S.(uceava) 17/12.'95

P. S. Scrie-mi adresa cum se cade ca cărțile, ce voesc a ți le trimite, să nu cadă în alte mîni și să se piardă.

C. P.

II

S.(uceava) 23/6.906

Mult iubite Amice!

Te rog să fii așa de bun și să chiemi vr-o cîteva femei știutoare din loc și să le spui ca să-ți aducă numaidecît următoarele plante cu floare și cu frunze cu tot, *și anume: 1.* Crucea-vacii ; *2.* Dihilul *sau* Dihirea, *și dacă-s două, pre amîndouă; 3.* Stratura *și* Străturica ; *4.* Sohoteaua *sau* Sohotna.

Iar după ce ți le-or aduce, alege exemplare cele mai bune și mai frumos înflorite, scrie-i la fiecare numele pe-o țidulică, ca să știu care cum se chiamă, și-apoi trimite-mi-le cît mai degrabă, căci am mare trebuință de dînsele. Fă-mi te rog acest bine.

Salutări cordiale,
S. Fl. MARIAN

3

Piatra-N. 24 ianuar, 1951

Venerabile și scumpe Domnule
Ing. Panaitescu,

Duioasele Dv. amintiri despre Eminescu din timpul cînd învățați la Institutele-Unite din Iași mi-au adus în gînd și pe-ale mele de cînd eram elev în clasa a II-a a școlii normale „Vasile Lupu" din Iași, tocmai în anul morții lui Eminescu. Aveam profesor de limba română pe conștiinciosul V. Ionescu, admirator al marelui poet, care cu ocazia morții lui E. ne-a explicat cîteva poezii între care și Glossa, punîndu-ne să le învățăm pe de rost. După moartea lui V. Ionescu de tuberculoză, ne-a venit profesor Gh. Ghibănescu, care ne făcea comparații între V. Alecsandri și M. Eminescu, înălțîndu-l pe acesta (pe Eminescu, n.n.) mai sus prin puterea limbii și adîncimea gîndului și a simțirii. Trecînd apoi în cursul superior liceal la Institutele-Unite, am avut norocul să ne fie profesor de limba română învățatul mizantrop Alex. Philippide, care deși se arăta disprețuitor al fanteziilor poetice în general, avea pentru Eminescu o deosebită prețuire, dovedindu-se că el se folosește de ritmul trohaic al versului popular român și spaniol, ritm grav al unui popor trecut prin multe valuri, pe cînd Alecsandri se folosește de ritmul iambic francez (mai ușurel...). Așadar, Eminescu reprezintă adevăratul suflet românesc — și de aceea s-a legat acea strînsă prietenie cu țăranul de la Humulești, Ion Creangă.

Prețuirea lui Creangă de la Inst. Unite pe vremea Dv. a rămas și după aceea. Era însă ca o pată neagră și dureroasă amintirea ticăloasei greve contra lui Eminescu cînd dădea lecții de limba germană la Institutele-Unite, grevă descrisă în albumul comemorativ al lui Vincler din Buzău, pe care cred că-l cunoașteți.

Cît despre vrednicul român Ar. Densusianu, nu pot uita cum la cursul său universitar critica veninos pretinsele greșeli și obscurități din poeziile lui Eminescu. Odată dîndu-ne ca exemplu cuvîntul genune, *pe care nu-l înțelegea în versul din Scrisoarea I:*

Fu prăpastie? genune? *Fu noian întins de apă?*

Eu l-am întrerupt din bancă, cu îndrăzneală de admirator al lui Eminescu, indignat că un profesor cu cărți de literatură nu cunoaște un cuvînt așa de românesc — zicîndu-i: „Eu sunt din valea Bistriței moldovenești și în cursul acestei ape avem multe genuni, *nume care însemnează* adîncimi de ape și vîltori *de pe la coturile acestui* rîu". *Prof. A. Densusianu a cîrnit din nas, privindu-mă aspru, și mi-a pus gînd rău, căci la apropiatul examen de latină m-a trîntit! (...).*

Nu mai am știri de la scumpii mei prieteni Octavia și Leca Morariu. Sper că sînt sănătoși și că au vizitat pe sora bolnavă.

Al. Dvoastră devotat și sincer prețuitor,
G. T. KIRILEANU

PATRIEI MELE

**Patrie
în care se văd munții
din inima mea**

**Patrie
în care rîul ramul
cîntă
mai dulce decît
privighetoarea**

**Patrie
în care
respir
aerul tare
al dimineților**

**Patrie
în care cînt
bucuriile Toamnei**

Gheorghe SILEA

DICȚIONAR XXII

53. ILISEI, GRIGORE (20.XI.1943, Mălini — Suceava), prozator, publicist.

Absolvent în 1961 al Liceului „Nicu Gane" din Fălticeni, iar în 1966 al Facultății de Filologie de la Universitatea „Al. I. Cuza" din Iași. Redactor la Radioteleviziunea română între 1966—1983. Din 1984, redactor de rubrică la revista „Convorbiri literare".

Debutează publicistic în 1961, la ziarul sucevean „Zori noi". În 1970, debut literar în revista „Cronica"; în 1972 debut editorial, cu volumul de proză scurtă **Năvod pentru scrumbii albastre** (Ed. Junimea). Colaborează la presa cotidiană („Scînteia", „România liberă", „Flacăra Iașului", „Zori noi"), cea culturală („România literară", „Contemporanul", „Cronica", „Tribuna", „Ateneu") și Radioteleviziunea română.

Alte volume publicate: **Periplu moldav** (reportaje), Ed. Eminescu, 1974; **Reîntoarcerea verii** (proză scurtă), Ed. Eminescu, 1975; **Stampe europene** (reportaje), Ed. Junimea, 1976; **Cu George Lesnea prin veac** (interviuri), Ed. Eminescu, 1977; **Ceasul oprit** (roman), Ed. Eminescu, 1980; **Priveliști moldave** (reportaje), Ed. Junimea, 1980; **Masa de biliard** (roman), Ed. Eminescu, 1983; **Peisaje (reportaje)**, Ed. Junimea, 1985; **Fotograme** (publicistică), Ed. Eminescu, 1985.

Oscilînd între două dimensiuni: cea a prozei gazetărești și cea a prozei artistice — Grigore Ilisei descoperă lumea în funcție de propria sensibilitate și cultură, prea puțin dispus să împrumute clișee și modele. Volumul de debut are respirația rapidă a evenimentului narat reporterícește. Și în următoarele volume gazetarul este identificabil în proza scurtă și roman, după cum scriitorul de vocație se trădează în notațiile evenimențiale.

Gr.I. scrie mereu dintr-o perspectivă nedisimulat subiectivă. De aici poeticul scrierilor, limbajul firesc, necontrafăcut, tonul cald, al fiecărui demers narativ. Reportajul și, în general, publicistica permit autorului o perspectivă rapidă asupra realității individuale și sociale în devenire. Volumul **Cu George Lesnea prin veac** surprinde imagini inedite ale unei lumi pline de vraja marilor spirite. Interviurile cu George Lesnea prilejuiesc cititorului de azi întîlnirea cu inefabilul atmosferei din jurul lui Ibrăileanu, Sadoveanu, Rebreanu, Arghezi, Galaction, Goga sau Topîrceanu. **Stampele europene** notează impresii de călătorie, mărturisesc despre cultul valorilor artistice. **Fotogramele** sînt schițe ale realității actuale făcute cu obiectivitatea și siguranța unui scriitor matur.

Proza scurtă și romanele sînt legate strîns între ele prin formula narativă, aproximativ aceeași de la debut pînă la ultima lucrare, și prin tentația **autodefinirii.** Intuind probabil adevărul că introspecția exagerată poate îndepărta personajul de cititor, **Gr.I.** își menține discursul într-o zonă a echilibrului dintre analiză și creație. Personajele nuvelelor, povestirilor și romanelor, surprinse de un timp revolut, nu fac un proces momentului istoric, ci încearcă să se regăsească iar nu să se redefinească, definiția ființei umane fiind de mult dată. Aici este meritul prozei lui **Gr.I.** El își **re-găsește** personajele ca ființe umane în urma unui efort de **re-întoarcere** spre spațiul matrice. Astfel, și Toader Duminică și Vasile Frîncu și Adina sau Alexandru din **Ceasul oprit**, și Ioachim Strat sau Toader Amnaru din **Masa de biliard** se definesc regăsindu-se prin revenirea la o natură care amintește ființei umane că ea însăși este natură.

Referințe (selectiv):
Leonte, Liviu — **Povestiri** în „Cronica" din 22.02.1976 și **Regimul amintirii** în „Flacăra Iașului" din 22.02.1984; Faifer, Florin — **Călătorie la capătul singurătății** în „Cronica" din 15.11.1985; Iordache, Mihail — **Masa de biliard** în „Pagini bucovinene", nr. 5/1984 și **Peisaje** în „Pagini bucovinene" nr. 2/1986; Călinescu, Al. — **O poetică realistă: Grigore Ilisei** în „Convorbiri literare" nr. 4/1984.

54. „JUNIMEA LITERARĂ", „revistă literară și științifică", apărută la 1 ianuarie 1904, la Cernăuți, „sub direcția unui comitet de redacție" condus de I. I. Nistor. În perioada septembrie 1904 — noiembrie 1907 a apărut la Suceava, apoi din nou în capitala provinciei pînă în 1914, cînd și-a întrerupt apariția pentru a și-o relua după război.

„Junimea literară" este una dintre cele mai importante publicații de cultură și literatură apărute în Bucovina, fiind în același timp una dintre revistele de prestigiu ale românilor la începutul secolului al XX-lea.

Programul acestei reviste nu diferă mult de cel al altor reviste românești și din aceeași perioadă, tocmai în acest fapt regăsindu-se importanța lui: „...noi nu reprezentăm numai arta, frumosul menit a înnobila sufletul omenesc și a ne rădica în sferele luminoase, noi reprezentăm și ideea națională. Noi tindem ca fiecare român să fie conștient de bunurile ideale ale națiunii sale, să le stimeze — fără a le disprețui pe cele străine — căci, ca să nu dispărem în valurile popoarelor ce ne înconjoară, trebuie să avem o cultură a noastră proprie care să fie procesul firesc al nostru, trebuie să fim însuflețiți de o dragoste nemărginită pentru tot ce e al nostru, care dragoste să ne servească drept zid de apărare contra mulțimei de influențe străine. Ca direcție literară credem a fi ținuți să o urmăm pe aceea (...) care corespunde mai mult idealului nostru de înălțare națională". Ulterior, conținutul revistei avea să rămînă fidel programului, marile idealuri naționale găsindu-și mereu ecou în paginile publicației.

„Junimea literară" a fost o veritabilă instituție de cultivare a limbii române, combătînd și corectînd fără încetare denaturările lingvistice. Adoptarea sistemului ortografic al Academiei Române și a unui limbaj viu, folosit curent în comunicare sînt expresia unei viziuni clare asupra modului de funcționare a sistemului lingvistic dar și a conștiinței unei necesare uniuni spirituale („de dragul unității culturale a românilor de pretutindeni, manifestată în graiu, scriere și năzuinți").

Bogăția conținutului este asigurată de materiale cît se poate de diverse: articole de fond, culegeri de folclor, proză, poezie, traduceri, cronici, eseuri etc. Colaborează la „Junimea literară" toți scriitorii bucovineni, din toate generațiile, precum și scriitori de primă mărime din celelalte părți ale țării, uneori chiar savanți străini (G. Weigand, M. Friedwagner). Cronicile, recenziile și articolele de fond elaborate de personalități cu o serioasă pregătire științifică (I. I. Nistor — istorie; G. Tofan — literatură; V. Morariu, Liviu Marian, A. Procopovici etc.) conferă revistei o ținută elevată. Poeții (Gavril Rotică, Ion Cocârlă Leandru, Vasile Huțan, Sever Beuca-Costineanu, Radu Sbiera, George Voevidca) și prozatorii (Ion Grămadă, Traian Brăileanu, Liviu Marian, T. V. Ștefanelli, S. Fl. Marian, E. Grigorovitza, D. Dan) fac un efort considerabil de personalizare a literaturii fără a se îndepărta de marile modele ale clasicilor români. Astfel, în chiar primul număr al revistei, T. V. Ștefanelli începe să-și publice amintirile despre Eminescu, Mihail Sadoveanu și Nicolae Iorga sînt două dintre numele celor mai respectați colaboratori din țară. Manifestările organizate de revistă cu prilejul comemorării unor scriitori sau a societății culturale din jurul revistei au avut menirea de a menține publicația în centrul atenției unui public foarte larg.

„Junimea literară" a constituit pentru Bucovina un **important moment cultural, o școală de limbă și literatură românească și o tribună** prin care această regiune afirmă o viață spirituală de cea mai înaltă ținută. Dealtfel, aniversînd zece ani de apariție a revistei, unul dintre mentorii acesteia, G. Tofan, scria: „În acel șuvoi de viață veselă, entuziastă, încrezătoare în puterile vii ale neamului nostru, dotat de natură cu calități mari, am căutat să intrăm și noi, care ne simțeam o părticică a neamului și care înțelegeam prea bine că rămîind în urmă ne desfacem poate pentru totdeauna de trunchi, ne dezrădăcinăm și ne condamnăm singuri la veștejire și pieire (...) Am afirmat deci cu tărie unitatea culturală a neamului nostru, am căutat să dăm încredere în forțele neamului nostru, ținînd pe cetitorii noștri în curent cu toate evenimentele de seamă din toate părțile unde trăiesc români".

Referințe: Loghin, Constantin — **Istoria literaturii române din Bucovina**, 1926; Hangiu, I. — **Reviste și curente în evoluția literaturii române**, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1978.

Octavian NESTOR

Umberto Eco

Apostilă la „Numele trandafirului" I

De cînd am scris „Numele trandafirului", primesc numeroase scrisori de la cititori, majoritatea pentru a mă întreba ce înseamnă hexametrul latin din final și cum i-a dat acesta naștere titlului. Le răspund, invariabil că e vorba de un vers luat din **De contemptu mundi** a lui Bernard de Moralix, un benedictin din secolul XII, care s-a dedat la variațiuni pe tema **ubi sunt** (de unde **mais où sont les neiges d'antan** a lui Villon) și a adăugat topos-ului curent: oamenii mari de altădată, orașele celebre, frumoasele prințese, neantul în care totul sfîrșește prin a se pierde (evanouir), ideea că, deși toate lucrurile dispar, păstrăm din ele numele pure. Amintesc de asemenei că Abélard utiliza exemplul enunțului **nulla rosa est** pentru a arăta în ce grad limbajul putea să vorbească, în aceeași măsură, despre lucruri abolite ca și despre lucruri inexistente. După care îl las pe cititor să-și tragă propriile-i **concluzii**, consderînd că un narator nu trebuie să furnizeze explicații operei sale, altminteri n-ar mai exista osteneala de-a scrie romane, dat fiind faptul că acestea sînt prin excelență, mașini de generat interpretare. Atît doar că, toate aceste frumoase ziceri, pline de virtuozitate se poticnesc de un obstacol de neocolit: un roman trebuie să aibă un titlu.

Or, din nefericire, un titlu este deja o cheie interpretativă. Nu poți să scapi de sugestiile generate de **Roșu și negru** sau **Război și pace**. Titlurile cele mai respectuoase față de cititor sînt cele care se reduc doar la numele eroului eponim, ca David Copperfield sau Robinson Crusoe și încă, referința la eponim poate să constituie o ingerință abuzivă din partea autorului. **Moș Goriot** atrage atenția asupra figurii bătrînului tată, în vreme ce romanul este și epopeea lui Rastignac sau a lui Vautrin, alias Colin. Poate ar trebui să fii în mod cinstit necinstit, ca Dumas, ai cărui **Trei mușchetari** sînt povestea unui cvartet. Dar acestea sînt un lux rar pe care autorul nu și-l poate permite decît **din greșeală**.

În fapt, romanul meu avea un alt titlu de lucru „Abația crimei". L-am îndepărtat deoarece insista doar pe trama polițistă și putea astfel să ademenească clienți nenorocoși, lacomi de istorie și de acțiune, care să se precipite asupra unei cărți care i-ar fi dezamăgit. Visul meu era să intitulez cartea **Adso din Melk**. Titlu foarte neutru, căci la urma urmei Adso era vocea povestirii. Dar, în Italia, editorilor nu le plac numele proprii: chiar **Fermo e Lucia**[1]) a trebuit să fie reciclat iar în rest exemplele sînt puține: **Lemmonio Boreo, Rubè** sau **Metello**. Mai bine zis nimic, în raport cu legiunile de verișoare Bette, de Barry Lindon, de Armance sau Tom Jones care populează alte literaturi.

Ideea **Numelui trandafirului** mi-a venit aproape din întîmplare și mi-a plăcut pentru că trandafirul (roza) este o figură simbolică atît de încărcată de semnificații încît sfîrșește prin a nu avea niciuna sau aproape: roza mistică, **et rose elle a vécu ce que vivent les roses**, războiul celor două roze, rozicrucienii, o roză este o roză este o roză, mulțumesc pentru aceste magnifice roze, viața in roz. Cititorul era dezorientat: el nu putea să aleagă o semnificație și chiar dacă sesiza posibilele lecturi nominaliste ale versului final, pînă a ajunge la el făcuse Dumnezeu știe ce alte alegeri.

Un titlu trebuie să complice ideile, nu să le înregimenteze.

Nimic nu-l consolează mai mult pe autorul unui roman decît să descopere lecturile la care nu se gîndise și pe care i le sugerează cititorii. Cînd scriam lucrări teoretice, atitudinea mea față de critici era de natură „judiciară": Au înțeles sau nu ce vroiam să spun? Cu un roman este complet diferit. Nu spun că autorul nu poate descoperi o lectură care să-i pară aberantă dar, în toate cazurile, trebuie să tacă. E rîndul celorlalți de-a o contesta cu textul în mînă. În ceea ce privește restul, marea majoritate a lecturilor duce la descoperirea unor efecte de sens la care nu te-ai gîndit. Dar ce înseamnă faptul că nu te-ai gîndit?

(. . . . .)

Autorul ar trebui să moară după ce a scris. Pentru a nu deranja mersul textului.

Desigur, autorul nu trebuie să interpreteze. Dar el poate să povestească **de ce și cum** a scris. Eseurile de poetică nu servesc întotdeauna la înțelegerea operei care le-a inspirat dar servesc la a înțelege cum se rezolvă acea problemă care este producerea unei opere.

Poe în a sa **„Geneză a unui poem"** povestește cum a scris **Corbul**. El nu ne spune cum să-l citim ci ce probleme și-a pus pentru a realiza un efect poetic. Și aș defini efectul poetic drept capacitatea exhibată de un text de a genera lecturi mereu diferite, fără a i se epuiza vreodată posibilitățile.

*
* *

Scriitorul (sau pictorul sau sculptorul sau compozitorul) știe întotdeauna ce face și cît îl costă asta. El știe că trebuie să rezolve o problemă. Datele de plecare sînt poate obscure, pulsionare, obsedante, adesea nu-i nimic mai mult decît o dorință sau o amintire. Pe urmă însă problema se rezolvă pe hîrtie, interogînd materia asupra căreia se lucrează, materie care-și exhibă propriile-i legi naturale dar care, în același timp, aduce cu ea amintirea culturii de care este încărcată (ecourile intertextualității).

Cînd autorul ne spune că a lucrat sub imperiul imaginației, minte. „Geniul este douăzeci la sută inspirație și optzeci la sută transpirație" (Edison).

Lamartine scria apropo de unul din celebrele sale poeme, al cărui titlu l-am uitat, că se născuse în el dintr-o singură țîșnitură, într-o noapte cu furtună, într-o pădure. La moartea lui au fost găsite manuscrise cu corecturi și variante: era, poate, poemul cel mai „lucrat" din întreaga literatură franceză.

Cînd scriitorul (sau artistul în general) spune că a lucrat fără să se gîndească la regulile procesului vrea doar să spună că a lucrat fără să știe că știa regula. Un copil vorbește foarte bine limba lui maternă și, cu toate acestea, n-ar ști să-i scrie gramatica. Dar gramaticianul nu e singurul care să știe regulile limbii deoarece copilul, fără s-o știe, le știe și el foarte bine. Gramaticianul este cel care știe **de ce** și **cum** cunoaște copilul limba.

În românește de Viorel DÂRJA

[1])Primul titlu al romanului „Logodnicii" de Alessandro Manzoni.

CONSEMNĂRI

● George Moroșanu

Scriitorul George Moroșanu a împlinit de curînd 75 de ani. Originar din părțile Cîmpulungului Moldovenesc, el debutează în 1932 cu volumul de poeme „Dezacord". Activitatea sa literară, restrînsă și mai puțin spectaculară, se regăsește adunată în cîteva cărți de poezie și proză din care se rețin cu precădere cele intitulate „Iarba stelelor", „Momentele memoriei" și „Punte peste ani".

Versurile lui George Moroșanu, dominate de o anume solemnitate de factură clasică, se remarcă prin muzicalitatea și plasticitatea lor. Poetul preferă lirica fundamental-meditativă, oferindu-ne o poezie ușor melancolică, limpede, țesută cu migală. În proză el creează uneori o atmosferă de legendă, aducînd în prim-plan întîmplări trecute, populate de chipuri bine conturate. Cuvintele înseși poartă cu ele frumusețea și îndîrjirea oamenilor de munte. Rarăul este considerat fratele mai mare, munte ce acumulează bucuriile și durerile de veacuri ale localnicilor.

Coborînd din marii povestitori ai Moldovei, ucenicind la înțelepciunea și farmecul limbii române, G.M. este o prezență în literatura contemporană și, îndeosebi, în cea de sorginte bucovineană. **(Doina Pelepco)**

● La Putna...

...în cadrul unui generos program purtînd genericul „Din Putna, un imn partidului și țării", locuitorii comunei au avut prilejul să participe la o serie de manifestări politico-educative, cultural-științifice și artistice de o amplă rezonanță educativ-patriotică, printre care se numără: expuneri, simpozioane și dezbateri („Epoca Nicolae Ceaușescu — epoca marilor împliniri socialiste", „Partidul Comunist Român, promotor al idealurilor de pace și colaborare între țările lumii", „Opera tovarășului Nicolae Ceaușescu, tezaur de gîndire și faptă revoluționară"); întîlniri cu brigada științifică („În obiectiv — planeta Marte"), expunerea dr. Radu Rey pe tema creșterii animalelor, activități de cunoaștere și popularizare a legilor țării; seri cultural-distractive, expoziții de artă populară și artă plastică, spectacole susținute de formațiile și interpreții din localitate, precum și de cele invitate (artiști amatori de la Dornești și Cașvana); o șezătoare literară realizată în cadrul unei întîlniri a cenaclului din localitate cu cenaclul județean „Nicolae Labiș" unde au citit poezie Mircea Aanei, Dan Bodnar și Victor Traian Rusu, proză Ioan Lazăr și reportaj Mircea Motrici. **(V.R.)**

● Expoziții

Galeria de artă din Iași a găzduit în luna iulie o expoziție a unui grup de artiști plastici suceveni. Au expus: Mircea Dăneasa (12 sculpturi în sticlă), Ion Carp-Fluerici (11 lucrări de pictură), Tiberiu Moruz (10 lucrări de pictură) și Dumitru Rusu (11 lucrări în aceeași tehnică). Tematic, grupajul a confirmat predilecția autorilor pentru natură, pentru locurile și lumea spațiului bucovinean.

La Suceava, sculptorița Paraschiva Gălușcă a expus la Galeria de artă 30 de lucrări de pictură pe sticlă, iar la Casa de cultură a sindicatelor, în aceeași perioadă, s-a prezentat publicului într-o expoziție de debut profesoara Despina Rotaru, semnînd peste 27 de lucrări de pictură.

Tot la Galeria de artă din Suceava, pictorul amator Ion Costăchescu și-a adunat lucrările ultimilor ani într-o grăitoare imagine despre satul sucevean vechi și nou, dovedindu-se încă o dată puterea de sugestie a acestei nepieritoare realități.

● Micii desenatori

Opt pionieri, membri ai Cercului de pictură „Minicrom" al Casei Pionierilor și Șoimilor Patriei din Suceava, au participat în această vară la Expoziția internațională de desene organizată de revista „Pionierskaia pravda" cu tema „Eu văd lumea". Creațiile lor, dedicate Anului internațional al păcii, s-au bucurat de aprecierile juriului, fiind reținute și incluse în catalogul expoziției. De asemenea, cei opt mici plasticieni au fost distinși cu diplome și insigne de onoare.

Acest succes întregește palmaresul bogat al cercului sucevean de pictură (condus de profesorul Dan Cornel) adăugîndu-se numeroaselor trofee și premii cucerite în ultimii ani de membrii acestuia la expoziții și concursuri internaționale din India, Canada, Franța, U.R.S.S., Grecia, Cehoslovacia. Totodată, micii plasticieni sînt autori ai unor inspirate lucrări de artă murală realizate în Iași, Suceava, Gura Humorului, Botoșani, Constanța, Harghita. **(I.B.)**.

● Concursul muzical „Ciprian Porumbescu"

În perioada 25 iulie — 3 august a.c. municipiul Suceava a fost gazda tradiționalului Concurs muzical de interpretare instrumentală „Ciprian Porumbescu" desfășurat sub egida Consiliului Național al Organizației Pionierilor.

Ediția din acest an (a cincisprezecea) a reunit peste 200 de concurenți de la școlile și liceele de profil, precum și de la cercurile muzicale de pe lîngă casele pionierilor și șoimilor patriei din țară. Desfășurat pe categorii de vîrstă și de instrumente (vioară, pian, violă, violoncel, instrumente de suflat și de percuție), competiția a oferit un nou prilej de afirmare a tinerelor talente din rîndurile copiilor pînă la vîrsta de 15 ani. Paralel cu probele de concurs, participanții au susținut o serie de recitaluri în întreprinderi și instituții și un concert omagial la Muzeul „Ciprian Porumbescu". În încheiere au fost oferite premii și diplome cîștigătorilor. **(I.B.)**

CADRAN

Despre debut

Revistele noastre se întrec în a lansa nume noi. Nu deschizi o publicație (cultural-literară) fără să dai peste cel puțin un aspirant la gloria literară. Ceea ce nu-i deloc rău, dacă avem în vedere nevoia permanentă de continuitate și primenire, necesară mai ales în artă. Și asta în vreme ce editurile lansează anual „contingente" de debutanți ce trec în marș voios sub flamurile acelorași anoste plachete „antologice" devenite tot mai neîncăpătoare. Sau poate tocmai de-aceea.

Niște calcule statistic-comparative ar fi în măsură să ofere o imagine foarte roză asupra acestui „flux continuu" de talente „cu substanțiale depășiri la indicele de productivitate". Persoane mai mult sau mai puțin autorizate își dau girul pe textele respectivilor candidați întru poezie și proză, încercînd nu de puține ori să ne convingă de seriozitatea întreprinderii. Penițele lor zglobii, înduioșate de briza propriilor nostalgii, emit considerații sfătoase și nu se zgîrcesc în a împărți, la nevoie, coronițe de premianți. Și uite-așa necunoscutul condeier devine deodată (după zicerile maestrului X protector) „un poet de excepție", „un remarcabil poet", „sensibilitate particulară", „o structură inteligentă" și cîte alte asemenea. Numai că „probele" însoțitoare nu se prea potrivesc cu entuziastele pronosticuri. Gherghe Chițimuș, una dintre „vocile" descoperite recent de SLAST, de pildă, este recomandat de „girantul" său în următorii termeni categorici: „Nici o insuficiență de începător, nici o superficialitate de «consacrat» ce se culcă pe lauri. Mișcări fluide și ferme, evanescente și stăpîne pe finalitatea lor, precum într-un balet de clasă". Dacă-i pe-așa, distinsul nostru debutant e un om făcut: n-are decît să-și prindă în piept însemnele de „atestare" și să se îndrepte imperturbabil spre prima editură. Ce nevoie mai are el să migălească deasupra foii de hîrtie, cînd talentul îl dă afară din casă?

Și nu-i singurul caz. Că se scrie în cantități impresionante și redacțiile sînt asaltate de „producțiunile" rezultate, e un fapt cunoscut. Numai că selecția (pe criterii valorice, desigur) implică seriozitatea unei asemenea răspunderi. Și aici vom deschide o paranteză pentru a aminti (iarăși) de moda concursurilor de creație, îndeosebi de poezie. Proliferarea acestora a condus la apariția așa-numiților vînători de premii, care, înzorzonați de titluri de „laureați", își cer dreptul la „consacrare". O cale fiind bineînțeles publicarea în presă. Iată motivul pentru care cele cîteva cuvinte binevoitoare, însăilate cîteodată la repezeală, pot avea efecte nedorite. A nu se înțelege de aici că sîntem împotriva stimulării începătorilor de talent. Dimpotrivă. Cu un singur amendament: acordarea de „certificate de celebritate" nu folosește nicicum misiunii nobile de descoperire și promovare a „vocilor" cu adevărat autentice.

Ioanid DELEANU

Desen de Veronica GRIDINOC

REALIZATORI: Ion BELDEANU, George DAMIAN, Viorel DÂRJA, Ion CARP FLUERICI, Mihail IORDACHE, Gh. LUPU, Marcel MUREȘEANU, Ion PARANICI, Mircea TINESCU, Alexandru TOMA

Secretariat: Eugen DIMITRIU

Tehnoredactare: Valentin MILICI

Comitetul județean de cultură și educație socialistă Suceava
Str. Mihai Viteazul nr. 48